

СЕКЦІЯ 2. ПОТЕНЦІАЛ МИСТЕЦТВА ЧАСІВ ВІЙНИ

СТАТТІ

*Зоряна ГНАТІВ,
канд. філос. наук, доц. кафедри
вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка*

ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сьогодні вся педагогічна спільнота постала перед небаченими викликами освіти в умовах війни, що спонукає до пошуку відповідей на запитання, подолання тих та тих освітніх проблем. Попри актуальні проблеми оновлення освіти постали життєво важливі питання створення безпечного освітнього середовища, можливості для навчання переміщених осіб, форм здобуття освіти, психологічна підтримка тощо.

***Ключові слова:** освіта, культура, мистецтво, музичне виховання, культурна спадщина, освіченість, війна.*

Мистецтво та культура нарівні з політикою, економікою тощо є складовою суспільства. Ступінь затребуваності національної культури, національного мистецтва завжди віддзеркалював державну культурну політику. Через культуру просуваються у соціум цінності, моральність, духовність, толеруються ті чи ті погляди. Незважаючи, що сьогодні є багато масштабних проблем як у зв'язку з світовими епідеміями, війною в Україні, так і у ставленні нашої держави до підтримки національної культури та освіти, наш потужний інтелектуальний потенціал через терни гідно ніс та несе цей генетичний код нації протягом всього свого історичного часу.

Невимовно боляче, що жорстокість російської влади та її війська немає меж. Вторгнувшись на територію України 24 лютого 2022 року, російські солдати відверто і цинічно вбивають все українське, руйнують українські міста, спопеляють будинки, заклади освіти, знищують українські здобутки. Геноцид

українського народу став очевидний. Та українських дух, українське серце, віру не зможе знищити жодна ракета. Адже в Україні завжди були і будуть люди, справжні патріоти, інтелігенти, які своїм життям, своєю працею плекатимуть оте українське ДНК тому, що вони просто люблять життя, свої коріння, свою Україну «у сні й наяву», люблять свою неповторну пісню, і «мову свою солов'їну». Відомо, що народ живе доти, доки живе його культура. Тому на виховання освіченого молодого покоління на міцних культурних засадах покладена вага суспільно-педагогічна ніша.

Кожна країна впродовж століть виробила свій досвід та має свою специфіку в організації освітньої системи загалом та виховання мистецтвом зокрема. Проте у всіх країнах вихованню успішного, креативного молодого покоління відводиться вагоме місце. Система виховання як в Україні, так і в зарубіжних державах має глибокі корені, свою давню традицію, є наслідком національної та світової культури. На наш погляд, сучасні методика та системи виховання у зарубіжних країнах потребують більш глибокого вивчення, аналізу, систематизації, з огляду на їх «дію», адже в сучасному світі зовнішні, випадкові чи не випадкові чинники почали значно більше впливати на особливості тієї чи тією суспільної галузі.

Питання освіченості, зокрема мистецької грамотності є достатньо широкомасштабним та лежить на перетині багатьох наук: мистецтвознавства та культурології, педагогіки та психології, етики, естетики, філософії. В наукових джерелах ми знаходимо чимало інформації досліджень різноманітних питань, що торкаються особливостей мистецького едукативного процесу.

Освітнім, культурним, мистецьким викликам європейських інтеграційних процесів присвячені праці багатьох сучасних українських науковців, серед яких – В. Кремень, І. Бех, В. Луговий, В. Огнев'юк, В. Скотний, Н. Скотна, І. Накашидзе та інші. Н. Довганик, Ю. Чалюк, У. Садова, С. Спуріна, Г. Смалійчук у своїх дослідженнях висвітлюють актуальні проблеми та тенденції освітньої міграції. Відтак, на різноманітних науково-практичних конференціях закордонних, міжнародних чи регіональних рівнів питання

викликів євроінтеграції, ціннісних орієнтирів в освіті, науці та мистецтві, а сьогодні і питання освіти в умовах війни, звучать неабияк гостро й масштабно: «Мистецька освіта: пошуки та відкриття» (Харків, 2020 р.) («Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції» (Суми, 2020 р.), «Тенденції розвитку початкової мистецької освіти в Україні» (Київ, 2020 р.), «Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід» (Тернопіль, 2022 р.), «Мистецька освіта «WAR-POST»: стратегії виживання та розвитку початкової мистецької освіти в умовах військового стану» (12 травня, 2022 р.), «TOGETHER UNITED: науковці проти війни» (20 травня, 2022 р.), «Традиційна культура в умовах глобалізації: виклики війни» (17–18 червня 2022 р.), «Освіта, освітяни – незламні у війні» (18 серпня 2022 р.), «Сучасна мистецька освіта в умовах війни» (17 жовтня, 2022 р.), «Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти» (25 жовтня, 2022 р.), «Освіта в умовах воєнного стану в Україні: психолого-педагогічний аспект» (1 листопада, 2022 р.), «Університет і війна» (25 листопада 2022 р.) та ін.

Проблемам музичного виховання присвячені праці відомих вітчизняних науковців – Б. Ананьєва, І. Зязюна, Л. Виготського, В. Островського, Л. Масол, О. Ростовського, Є. Печерської, Г. Падалки, О. Рудницької, Л. Кияновської, Л. Хлебнікової, Н. Миропольської, О. Михайличенка та ін.. У рамках цьогорічної конференції «Теорія і практика мистецької едукції у цивілізаційних викликах сьогодення» учасники та гості мали можливість почути доповіді провідних фахівців України та зарубіжжя О. Бенч, Л. Кияновської, Ю. Ніколаєвської, І. Бермес, Л. Кондрацької, С. Горбенка, А. Растригіної, Т. Мазепи, К. Фінк та ін., на яких піднімались та обговорювались актуальні сучасні проблеми мистецької освіти загалом та в умовах війни зокрема.

Також на часі є обговорення освітянами проблем дистанційного навчання, особливо це стосується мистецьких дисциплін, адже викладати в online форматі дисципліни художньо-естетичного циклу («Мистецтво»,

«Музичне мистецтво») в загальноосвітній школі, чи мистецького блоку («Хоровий клас», «Диригування», «Вокал» тощо) у вищій школі є надзвичайно складно. Проте на сьогодні можна знайти цікаві матеріали, курси, методичні рекомендації, лайфхаки тощо щодо нових підходів до викладання в умовах online відповідно до сучасних вимог суспільства.

Широка джерельна база констатує, що сучасні проблеми успішного розвитку освітніх процесів, попри світову проблему поширення вірусної пандемії COVID, воєнної агресії РФ проти України гостро звучать у всіх країнах Європи. З цього приводу створюються різноманітні товариства, проводяться міжнародні конференції, симпозіуми, на рівні Міністерств освіти і культури, що сприяють міжкультурній та міжнародній співпраці, обміну досвідом, подоланням актуальних проблем освіти, підвищенню рівня якісної підготовки кадрів освіти тощо. Багато таких організацій мають давню історію. Підтвердженням цього у галузі мистецтва є створення Міжнародного товариства музичної освіти (International Society for Music Education – ISME) ще в 1953 р. у Брюсселі. Всесвітня організація освітян була створена Міжнародною музичною радою ЮНЕСКО та складається з понад вісімдесяти учасників з різних країн. Це і викладачі дошкільних та шкільних установ, а також педагоги закладів вищої освіти.

В Україні однією з таких відомих організацій є Національна всеукраїнська музична спілка. З 1995 р. організація ввійшла до Міжнародної Музичної ради ЮНЕСКО. Від початку заснування Спілка бере активну участь в мистецько-культурному житті України та зарубіжжя, у різноманітних мистецьких проектах, тим самим презентуючи національну культуру та збагачуючи її міжнародними зв'язками і комунікацією.

Проблемами культурної сфери, стратегією розвитку культури в Україні до 2025 р. займається платформа стратегічних ініціатив «Культура 2025». Серед шести сфер української культури (законодавство, фінанси, комунікація, менеджмент, інфраструктура) є також освіта, основна проблема якої вбачається у невідповідності системи освіти сучасним вимогам суспільства.

Ключові компетентності сучасної учнівської молоді, які окреслені в концепції «Нової української школи», вимагають обізнаності та самовираженості у сфері культури, загальнокультурної грамотності, наявності соціальних та громадянських компетенцій, глибокого розуміння власної національної ідентичності, вміння творити, критично мислити, формувати власні мистецькі смаки та ін., що в своїй цілісності сприятимуть особистій реалізації та розвитку. Розуміння себе, своєї культури, своєї ментальності спонукає до розуміння та пошани інших культур та специфіки їх існування. Тому проблеми музичної освіти, пошук оптимальних методів та засобів музичного виховання як в українській, так і в зарубіжній педагогіці є актуальними й затребуваними часом. Це підтверджують і положення Педагогічної Конституції Європи, які наголошують, що від якісної підготовки майбутніх педагогічних фахівців залежить майбутнє всіх народів та країн, їх співіснування та співдружність, а «об'єднаний європейський процес потребує виховання сучасної людини, здатної до мирного й злагодженого співжиття в полікультурному суспільстві. Підготовка педагогів за єдиною шкалою загальнолюдських цінностей і з урахуванням національних особливостей є тим головним островом, навколо якого мають здійснюватись модернізаційні та інноваційні процеси педагогічної освіти в сучасному європейському просторі» [1, с. 111–112].

Сьогодні український народ, захищаючи свій цивілізаційний європейський вибір, вельми завдячує Польщі та полякам за величезну підтримку та надання допомоги у цій вкрай важкій ситуації боротьби за свою національність, за право бути українцем та жити у вільній демократичній державі. Польський уряд ще на початку 90-х рр. розумів, що надання в освіті народного підґрунтя є його першочерговим завданням, тому галузі освіти надавалася велика роль та закладався фундамент модернізації національної загальноосвітньої школи. У цьому контексті ключовим завданням національної освіти була відведена роль підготовки молоді до оцінки змісту культурної спадщини, вміння раціонально аналізувати та брати участь у процесах

трансформації і адаптації культурної спадщини відповідно до поточних потреб майбутнього, розуміння сенсу сучасної соціально-культурної ситуації, форми суспільної свідомості тощо.

Допомога в ефективній реалізації пошуку особистісного Я та покликання на засадах загальнолюдських цінностей, високої культури та мистецтва, допоможе успішно навчатися, розвиватись, вдосконалюватись, ефективно реалізовувати людські можливості, бачити траєкторію майбутнього та радіти багатогранністю і повнотою життя. Тому дослідження такого типу є надзвичайно актуальним, адже мистецтво, культура, освіта своїм збройним потенціалом – красою, мудрістю, добром тощо, може змінити в кращу сторону хід розвитку суспільства та забезпечити процес переходу від людини до «Людини культури» та досягнення цивілізаційно-культурних форм життя. Тому спільними стараннями всіх свідомих громадян України та світу насамперед потрібно зупинити військову агресію, діяти в інтересах правди та шукати ефективні шляхи зміцнення власної держави, культури, освіти тощо.

Плинність часу зумовлює плинність усіх життєвих процесів. І це природно. Розуміння традицій та сучасних цивілізаційних викликів дає розуміння пошуку оптимальних можливостей задля забезпечення балансу успішного проектування, керування своїм життям, добробутом, баченням того, що ми можемо зробити, що можуть зробити загальноосвітні, вищі школи, освіта, щоб, поєднавши серце і розум, формувати суспільство щасливих людей.

Висновки. Жорстока війна продовжує безупинно руйнувати життя українців, матеріальну та духову спадщину народу, серед якої – не тільки багато освітніх та культурних закладів, але і багато планів на музичне майбутнє. Мистецтво, що і так перебувало в не найкращих умовах, сьогодні опинилось під небезпекою, руйнуванням. Багато творчих особистостей вимушені покидати територію України, рятуючи своє життя, життя своїх рідних та близьких. Країну залишає потужний мистецький потенціал. І чи повернеться він...? Питання риторичне. На сьогодні у всіх одна мета і надзавдання – здобути перемогу у війні, а далі – відбудувувати, відроджувати,

повертати втрачене. Та попри надзвичайно важку ситуацію в Україні, освітяни невтомно продовжують вести пошуки оптимальних умов для культурно-освітньої комунікації, безперервності освітнього процесу поруч зі щоденною небезпекою для життя, відстоювання загальнолюдських цінностей, з твердою вірою, що всі зусилля та відчайдушна боротьба за можливість жити в цивілізованій європейській державі в майбутньому проєктують гідний рівень життя нового покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116.
2. Мистецька освіта: пошуки та відкриття: зб. статей VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф., (22–23 жовтня, 2020) / заг. ред. В.В. Фомін. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020, Ч. II. 169 с.